

TURUN
YLIOPISTO

Perusoikeuksien rajoittaminen pandemiassa – tarkastelussa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt

JURE - TIETOKOOSTE 1/2023

Tässä JuRe-tutkimushankkeen tietokoosteessa tarkastellaan sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä covid-19-pandemian aikana toteutettuja vierailu- ja tapaamiskieltoja oikeudellisesta näkökulmasta. Tietokooste perustuu Turun yliopistossa tehtyyn oikeustieteelliseen tutkimukseen, jossa on hyödynnetty tuomioistuinten ja ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisuja sekä muuta tutkimuskirjallisuutta. Siihen kerättiin myös palautetta asiantuntijoille järjestetyssä työpajassa¹. Tietokooste on suunnattu erityisesti tartuntatautiasioiden ja viranomaisohjeistusten parissa työskenteleville sekä muille aihepiiristä kiinnostuneille sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille.

Keskeiset havainnot oikeuskäytännöstä:

- Vierailukiellot perustuivat valtakunnallisiin ohjeisiin, jotka olivat sisällöltään ongelmallisia. Paikalliset tapaamisrajoitukset menivät kuitenkin ohjeita pidemmälle.

- Yleiset vierailukiellot ja useat muut tapaamisrajoitukset vaikuttivat yksityis- ja perhe-elämän ja liikkumisvapauden toteutumiseen. Rajoituksille ei ollut riittävästi tukea lainsäädännöstä, joten ne olivat lainvastaisia.

- Jotkut lievemmat rajoitukset katsottiin oikeuskäytännössä hyväksyttäväksi, kuten esimerkiksi jalkahoitajan käyntien keskeytyminen tai yleisten tilojen käytön rajoitukset.

- Pakkotilan kaltainen akuutti hätätilanne, kuten tilanteen selvittäminen tartuntojen ilmettyä, voi perustella lyhytaikaisia rajoituksia.

- Terveydenhuollossa kynnys vierailujen rajoittamiseen on jossain määrin matalampi kuin sosiaalihuollon asumisyksikössä, joka on asukkaan koti. Kuitenkaan esimerkiksi toisen vanhemman osallistumista synnytykseen ei voida yleisesti kieltää.

Perus- ja ihmisoikeudet pandemiatilanteessa

Suomessa on vahvana oikeudellisena lähtökohtana, että viranomaisten toiminta perustuu lakiin.

Tämä on osa oikeusvaltioperiaatetta, joka ohjaa yhtä lailla normaaliolojen ja poikkeusolojen vallankäyttöä.⁵ Yksilön perusoikeuksia ei voida rajoittaa ilman, että rajoituksesta säädetään täsmällisesti ja tarkkarajaisesti laissa.⁶ Lainsäädäntö asettaa siten rajat viranomaisen toiminnalle. Kriiseihin on pyritty varautumaan ennakoitavasti lainsäädännössä.

Pandemioiden hallinnan keskeisin sääntely sisältyy tartuntatautilakiin (1227/2016).

Tartuntatautilaki on luonteeltaan tavallinen laki eli osa normaaliolojen sääntelyä. Tartuntatautilaki säädettiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella, joka katsoi lain sisältämien toimenpiteiden voivan merkitä pitkälle meneviä perusoikeusrajoituksia. Esimerkiksi karanteeniin tai eristykseen määräämisessä on valiokunnan mukaan kyse vapaudenriistosta, mikä tarkoittaa jo hyvin pitkälle menevää puuttumista yksilön henkilökohtaiseen vapauteen.⁷

Miten Suomessa onnistuttiin perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisessa?

Suomessa valittujen koronatoimenpiteiden suhdetta perus- ja ihmisoikeuksiin on arvioitu oikeuskirjallisuudessa myönteiseen sävyyn, sillä Suomessa verrattain matalat kuolleisuusluvut yhdistyivät verrattain maltillisiin rajoitustoimenpiteisiin². Toisaalta lainsäädännöllinen varautuminen näin laajamittaiseen pandemiaan ei ollut täysin onnistunutta³. Oikeuskäytännön ja tutkimuksen lisääntyessä kuva tarkentuu. Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa ilmenee esimerkiksi, ettei viranomaisten antamille ohjeille ollut kaikilta osin riittävää tukea lainsäädännössä, ja käytännössä ihmisten perusoikeuksia rajoitettiin ilman lakiperustaa.⁴

Poikkeusoloissa on mahdollista puuttua perusoikeuksiin syvemmälle käyvin tavoin kuin normaalioloissa.

Perustuslain (731/1999) mukaan perusoikeuksista voidaan säätää välttämättömiä tilapäisiä poikkeuksia poikkeusolojen aikana. Näiden tulee kuitenkin olla Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia. Perusoikeuspoikkeuksista voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella, ja asetukset on saatettava viipymättä eduskunnan käsiteltäväksi.

Poikkeusolojen toteaminen ei tarkoita, että viranomaisten toimivaltuudet suoraan kasvaisivat.

Kriisiaikojen poikkeuksellisista toimivaltuuksista on pyritty säätämään ennakkolisesti valmiuslaissa (1552/2011). Valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönotto edellyttää erillisten asetusten antamista. Myös poikkeusoloissa lähtökohtana ovat perusoikeuksiin mahdollisimman vähän puuttuvat toimivaltuudet ja normaaliolojen lainsäädännön ensisijaisuus.

Käytännössä sosiaalihuollon asumispalveluissa ja laitoshoidossa on tehty ennen pandemiaakin välttämättömäksi katsottuja rajoitustoimia ilman lainsäädännön tukea.⁸

Menettelyä on voitu laillisuusvalvonnan vakiintuneen käytännön mukaan pitää lainsäädännön aukkotilanteessa sallittuna, jos se on muun muassa perustunut lääkärin tekemään yksilölliseen arvioon, eikä vähemmän perusoikeuksiin puuttuva keino ole ollut riittävä.⁹

Koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi toteutettuja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden vierailukieltoja ja muita tapaamisrajoituksia on arvioitu jälkikäteen tuomioistuinten ja ylimpien laillisuusvalvojen käytännössä. Näkemykset ovat olleet varsin yksituumaisia. Perustuslaki, tulkittuna Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja sitä koskevan oikeuskäytännön valossa, ei mahdollista yleisten tapaamisrajoitusten asettamista ilman lakiperustaa.

Seuraavaksi käsitellään tarkemmin koronaviruspandemian aikaisesta oikeuskäytännöstä nousevia havaintoja.

Johtopäätöksiä tuomioistuinten ja laillisuusvalvojen ratkaisuksista

Vierailukieltoa koskenut ohje oli virheellinen

Poikkeusolojen toteamisen yhteydessä 16.3.2020 valtioneuvosto linjasi, että vierailut vanhusten ja muiden riskiryhmien asumispalveluyksiköissä kielletään. Samoin päätettiin kieltää ulkopuolisten vierailut hoitolaitoksissa, terveydenhuollon yksiköissä ja sairaaloissa pois lukien kriittisesti sairaiden ja lasten oireettomat läheiset, saattohoidossa olevien läheiset sekä puoliso tai tukihenkilö synnytysosastolla, joiden osalta voitiin käyttää tapauskohtaista harkintaa.¹⁰ Vierailukieltoa vietiin eteenpäin ennen muuta sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ohjeilla.¹¹ Apulaisoikeusasiamiehen mukaan erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön ohjeen sisältämä viittaus tartuntatautilakiin ja kehoitus kieltää vierailukiellolla kaikki paitsi välttämättömät vierailut loivat kuvan sitovaksi tarkoitetusta ohjeistuksesta, eikä liikkumavaraa kunnille ja asumispalveluyksiköille juuri jäänyt. Ministeriön antama ohje oli virheellinen ja viranomaisen toiminta ongelmallista lainalaisuusperiaatteen noudattamisen kannalta.

Paikalliset toimijat noudattivat valtakunnallisia ohjeita

Oikeuskäytännön perusteella näyttää, että paikalliset toimijat ottivat ohjeet ja niiden sisältämän laintulkinnan pitkälti annettuina, eivätkä kyseenalaistaneet niitä. Tämä ei kuitenkaan poistanut sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden toiminnasta vastaavien vastuuta. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan yksikön johdolla on vastuu siitä, että henkilökunnalle annetut ohjeet ovat lainmukaisia ja että niitä myös noudatetaan lainsäädäntöä vastaavalla tavalla. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan ehdottomiin kieltoihin päätyminen oli alkuvaiheessa kuitenkin ymmärrettävää, koska valtakunnallisten ohjeiden perusteella oli vaikea ymmärtää, ettei menettely perustunut lakiin.

Suositusluontoinen ohje vai sitova määräys?

Viranomaiset ja virkamiehet ovat lähtökohtaisesti velvollisia noudattamaan ylempien viranomaisten ja virkamiesten toimivaltansa puitteissa antamia määräyksiä, elleivät ne ole sisällöltään ilmeisen lainvastaisia. Kunnat eivät kuitenkaan ole valtion viranomaisten alaisia. Hallinnollisilla määräyksillä ei voida myöskään antaa viranomaisille uusia toimivaltuuksia, eikä niillä voida antaa yksityisille oikeuksia tai kohdistaa heihin rajoituksia. Viranomainen voi silti antaa oman tehtävänsä alalla yleisiä päätöksiä, jotka ovat luonteeltaan suosituksia.¹² Laitosmaisissa ympäristöissä, kuten vankiloissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä, asiakkaat voivat olla tosiasiallisesti hyvin riippuvaisia henkilökunnasta. Tällöin suositusluontoisten ohjeiden vaikutus voi olla pitkälle menevä, ja suositus voi tosiasiallisesti muuttua lakiin perustumattomaksi rajoitukseksi.

SAIRAALA

Kokemuksia Ruotsista

Ruotsissa lainsäädäntö mahdollisti vierailukieltojen asettamisen tietyihin asumispalveluihin, ja hallitus teki asiaa koskevan päätöksen pandemian alkuvaiheessa. Poikkeaminen vierailukiellosta sallittiin yksittäistapauksissa ja silloin, kun kyse oli alaikäisen lapsen oikeudesta tavata vanhempansa.¹⁴ Parlamentin perustuslakivaliokunta on arvioinut, että hallituksen olisi pitänyt hoitaa vierailukiellon asettamista vieläkin aktiivisemmin. Toisaalta valtakunnallisen kiellon jatkamiseen ei liittynyt riittävää arviointia.¹⁵ Myöhemmin tartuntatautiviranomainen (Folkhälsomyndigheten) sai valtuuden antaa vierailukieltoja.

Ruotsissakin oli silti tapauksia, joissa viranomaiset asettivat lakiin perustumattomia vierailukieltoja, ja niitä arvioitiin jälkikäteen. Johtopäätökset olivat samankaltaisia kuin suomalaisessa oikeuskäytännössä. Tukholman kaupunki keskeytti vierailut (besöksstop) kunnan hoito- ja hoiva-asumisessa valtakunnallisen kiellon päättymisen jälkeen. Hallinto-oikeuskäsittelyn yhteydessä Tukholman kaupunki perusteli, ettei kyse ollut sitovasta vierailukiellosta vaan suosituksesta. Hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, että asiassa oli tosiasiallisesti kyse vierailukiellosta, eikä kunnalla ollut toimivaltaa määrätä sellaisesta. Sen vuoksi kyseessä oli kielletty yksityis- ja perhe-elämää koskeva rajoitus.¹⁶ Ruotsin oikeusasiamies katsoi samansuuntaisesti toisen alueen sairaaloiden vierailukiellon osalta, ettei lainsäädäntö sisältänyt pakkohoitoa lukuun ottamatta säännöksiä, joiden perusteella alue olisi toimivaltainen yleisesti kieltämään vierailut potilaiden luona.¹⁷

Sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutetut rajoitukset menivät ohjeita pidemmälle

Oikeuskäytännöstä havaitaan, että sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutetut rajoitukset menivät valtakunnallisia ohjeita pidemmälle. Sosiaalihuollon asumispalveluyksiköissä saatettiin kieltää poistuminen yksiköstä tai asettaa hyvin tiukkoja rajoituksia ulkona tapahtuville tapaamisille. Synnytyksen tukihenkilön läsnäoloa rajoitettiin. Rajoituksiin liittyneet ongelmat eivät myöskään poistuneet ohjeiden muututtua tai ensimmäisten laillisuusvalvonnan ratkaisujen myötä.

Läheisten vierailujen ja tapaamisten kieltäminen loukkasi perhe- ja yksityiselämän suojaa

Läheisten vierailujen ja yksikön ulkopuolella tapahtuvien tapaamisten kieltäminen loukkasi asukkaiden ja heidän omaistensa perhe- ja yksityiselämän suojaa. Esitetty lainsäädännölliset perusteet (kuten tartuntatautilain 17 §) eivät mahdollistaneet tällaisia rajoituksia, eikä valmiuslain toimivaltuuksia otettu tältä osin käyttöön. Siten läheisten vierailujen kieltämisessä oli kyse ilman lainsäädännön tukea toteutetuista, kielletyistä perusoikeusrajoituksista. Vierailukielloon rinnastuviksi katsottiin myös esimerkiksi tapaamisten valvominen, niiden keston rajaaminen ja se, että vierailusta piti ilmoittaa ennalta.¹³

Yksiköissä rajoitettiin myös liikkumisvapautta ja rajoitukset vaikuttivat myös muihin oikeuksiin

Osa yksiköissä toteutetuista rajoituksista loukkasi asukkaan liikkumisvapautta. Tällaisia olivat kategorinen kieltä poistua yksiköstä tai se, että ulkopuolisten henkilöiden tapaamisen vuoksi asukas ohjattiin ”omaehtoiseen” karanteeniin tai huonehoitoon omaan huoneeseensa. ”Omaehtoinen” karanteeni tai huonehoito ei vaikuta juuri eronneen tartuntatautilain mukaisesta karanteenista, jota pidetään vapaudenriistona, vaikka siihen ei liittynyt virallista päätöstä. Rajoituksilla oli vaikutuksia myös muiden perusoikeuksien toteutumiseen, kuten yksilön itsemääräämisoikeuteen ja yhdenvertaisuuteen, ja rajoituksilla oli vaikutusta ainakin joidenkin asukkaiden toimintakyvyn säilymiseen.

Kaikki kiellot eivät merkinneet perusoikeuksien rajoittamista

Oikeuskäytännössä hyväksyttäviksi arvioitiin ennen muuta sellaiset toimet, joilla ei ollut syvälle käyviä vaikutuksia asukkaiden perusoikeuksien toteutumiseen. Tällaisia olivat kampaajan, jalkahoitajan ja viriketoiminnan järjestäjän vierailujen lyhytaikainen keskeyttäminen. Lisäksi esimerkiksi vierailujen järjestämistä yleisissä tiloissa voitiin rajoittaa terveysturvallisuuden takaamiseksi. Yksikön toimintaa voitiin organisoida siten, että kontakteja asukkaiden kesken vähennettiin. Vierailuihin voi myös liittyä hyvän hoidon ja hoivan järjestämisen vuoksi suositusluontoista ohjausta, josta toivotut vierailuajat ovat tyyppillinen esimerkki.

Lyhytaikainen suojelutoimi voi olla perusteltavissa

Joissain tilanteissa rajoituksia perusteltiin sillä, että kyseessä on pakkotilan kaltainen akuutti hätätilanne. Valvontaviranomaisten käytännön perusteella lyhytaikainen suojelutoimi voi olla oikeudellisesti perusteltavissa, jos koronavirustartuntoja selvitetään tai niitä on juuri ilmennyt. Yksinomaan alueellinen tartuntojen piikki ei antanut mahdollisuutta asettaa vierailukieltä kaikkiiin alueen asumispalveluyksiköihin. Vierailukieltä ei myöskään voinut jatkaa yksilöllisiä karanteenimääryksiä pidempään.

Terveydenhuollossa kynnys tapaamisten rajoittamiselle matalampi kuin asumispalveluissa

Palveluasumisessa on kyse asiakkaan kodista, ja asuminen on luonteeltaan pitkäaikaista, toisin kuin terveydenhuollon yksiköissä, joissa hoitoajat ovat usein lyhyitä. Tässä mielessä kynnys tapaamisten rajoittamiselle on terveydenhuollossa jossain määrin matalampi. Toisaalta pitkäaikaisen hoivan järjestäminen

laitoshoidon on rinnastettu palveluasumiseen. Lisäksi on huomattava, että osassa vierailuista on kyse siitä, että läheiset ja esimerkiksi fysioterapeutit osallistuvat hoivan ja hoidon toteuttamiseen.

Lapsen ja vanhempien oikeudet on otettava huomioon

Lapsia koskevista asioista on otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeudet puoltavat mahdollisuutta molempien vanhempien läsnäoloon synnytyksessä ja välittömästi sen jälkeen. Erityisesti synnyttäjän läsnäololla vastasyntyneen luona on monia etuja hänen hyvinvoinnilleen. Oikeus olla läsnä synnytyksessä voidaan perustaa myös vanhempien perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuihin oikeuksiin, sillä se on hyvin merkittävä tapahtuma muun muassa perhe-elämän kannalta. Synnyttäjällä on oikeus saada myös keskeisiin raskaudenaikaisiin tutkimuksiin mukaansa tukihenkilö tai lapsen toinen vanhempi.

Pandemian aikaiset kiellot olivat luonteeltaan kollektiivisia, eivät yksilöllisiä

Pandemian alkuvaiheessa linjattu vierailukieltä oli luonteeltaan kollektiivinen varotoimenpide, jonka tarkoituksena oli varmistaa terveydenhuollon kantokyky. Vierailukieltä ja muut rajoitukset eivät siten liittyneet yksittäisen asukkaan suojaamiseen. Yksilölliseen arviointiin perustuen olisi voitu sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä katsoa, miten vierailut ja poistuminen yksiköstä on toteutettavissa kunkin potilaan tai asukkaan kohdalla. Tällaista ei kuitenkaan juuri aineistossa ilmene, vaan lähtökohtana olivat ohjeistetut, yleiset kiellot.

Suosituksia

Tutkimustyön ja asiantuntijoiden kanssa käydyn keskustelun perusteella voidaan tunnistaa seuraavia kehittämiskohtia:

- Viranomaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden on perusteltua varautua tuleviin epidemioihin siten, että pystytään paremmin käytännön tasolla yhdistämään yksityis- ja perhe-elämän suoja ja liikkumisvapaus sekä elämän ja terveyden suojelu.
- Osana varautumista on aiheellista järjestää viranomaisille ja palveluntarjoajille koulutusta lainsäädännön sisällöstä, perusoikeuksien rajoittamisen edellytyksistä ja hyvistä käytännöistä. Myös vastuukysymysten selventämisestä olisi hyötyä.
- Viranomaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden on perusteltua pohtia ratkaisuja, miten ohjeita kirjoitetaan ja viestitään niin, ettei suositusluontoista ohjetta ymmärretä sitovaksi määräykseksi.
- Tiedonkulkuun tulee kiinnittää huomiota ja kehittää tätä tukevia rakenteita. Yksiköiden ja alueellisten infektioasiantuntijoiden välinen yhteys on tärkeä, jotta tartuntatilanteesta ja ajantasaisesta ohjeistuksesta on kaikilla sama käsitys. Tarvitaan myös enemmän avoimuutta ja vuorovaikutusta sidosryhmien ja kansalaisten kanssa, jotta tieto kulkisi ruohonjuuritasolta päätöksentekoon.
- Tartuntatautilain muuttamista on aiheellista harkita ainakin siltä osin, että lyhytaikaisten yksikkökohtaisten tapaamisrajoitusten asettaminen olisi mahdollista, kun se on todella välttämätöntä tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi.
- Varautumisessa ja lainsäädännön muutostarpeita selvittäessä on tarpeen tarkastella laajasti eri tilanteita, jotta esimerkiksi lapsen oikeudet tulevat asianmukaisesti otetuiksi huomioon ja jotta turvataan läheisen osallistuminen hoidon ja hoivan toteuttamiseen.
- On riski, että jotkin pandemian aikaiset lakiin perustumattomat rajoitukset jäävät ruohonjuuritasolla käyttöön infektioiden torjunnan keinona. Tiedotusta hyvistä ja asianmukaisista käytännöistä tarvitaan säännönmukaisesti. Asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämistä vahvistava lainsäädäntö tukisi heidän oikeuksiensa toteutumista eri tilanteissa.

Oikeustapauksia ja ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisuja

KHO 2021:1: Vammaispalvelujen asumisyksiköitä koskenut vierailukiello oli lainvastainen, koska se merkitsi pitkälle menevää puuttumista asukkaiden yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan ilman lakiperustaa. Tartuntatautilain infektioiden torjuntaa koskeva 17 § ei mahdollista perusoikeuksien rajoittamista.

Itä-Suomen hallinto-oikeus 16.10.2020 T 20/1059/1: Vierailujen määrän ja keston rajoittaminen ja vierailujen valvonta vastasivat asiallisesti tapaamisoikeuden rajoittamista, eikä tähän ollut toimivaltaa.

AOA 18.6.2020. D EOAK/3232/2020: Ministeriön antama vierailukielloja koskenut ohje oli virheellinen ja toiminta ongelmallista lainalaisuusperiaatteen kannalta.

AOA 7.9.2020. D EOAK/3513/2020: Kielto osallistua puolison hautajaisiin loukkasi asukkaan ja hänen lastensa yksityiselämän ja perhe-elämän suojaa, eikä tartuntatautilain 17 § oikeuta käyttämään keinona rajoitustoimenpiteitä.

AOA 17.12.2020. D EOAK/4070/2020: Aviopuolisilla on vanhuspalvelulain nojalla oikeus asua yhdessä. Eri yksiköissä asuvien puolisoiden vierailuja toistensa luona eikä liikkumista voitu rajoittaa tartuntatautilain 17 §:n nojalla. Ruokailujen järjestäminen porrastetusti oli sallittu toimi infektioiden torjumiseksi.

AOA 31.12.2021, EOAK/7942/2020: Oikeus vierailta potilaan, asiakkaan tai asukkaan luona voi perustua potilaan itsemääräämisoikeuteen, potilaan ja hänen läheisensä yksityiselämän suojaan tai siihen, että läheisen läsnäolo on osa hoitoa. Pitkäaikaisen hoivan järjestäminen laitoshoitona terveyskeskuksen hoivayksikössä rinnastuu tehostettuun palveluasumiseen.

AOA 31.12.2021, EOAK/2463/2020: Isän, äidin tai muun tukihenkilön osallistumista synnytykseen ja raskaudenaikaisiin tutkimuksiin ei voida rajoittaa kaavamaisesti, ilman mahdollisuutta tapauskohtaiseen harkintaan.

AOA 31.12.2021, EOAK/6157/2020: Keskussairaala ei olisi saanut ilman tapauskohtaista harkintaa kieltää vanhempia tapaamasta hengitysvaikeuksista kärsinyttä vastasyntyntä lastaan ja osallistumasta hänen hoitoonsa tehohoitoyksikössä.

ApOKa 29.4.2022. D OKV/1839/10/2020-OKV-7: Tartuntatautilain tilojen sulkemista koskeva 58 § ei mahdollistanut vierailukiellon asettamista kehitysvammaisten asumisyksikköön. Vierailukiello ei voinut jatkaa yksilöllisiä karanteenipäätöksiä pidempään, sillä se loukkasi asukkaiden perus- ja ihmisoikeuksia.

AOA 13.4.2022. D EOAK/3360/2021: ”Omaehtoiseen” karanteeniin ohjaamisen tai huonehoidon käytännöt johtivat asukkaiden liikkumisvapauden rajoittamiseen vanhus-tenhuollon ympärivuorokautisen hoivan yksikössä.

Viitteet

¹Tietokoosteen luonnosta käsiteltiin ja siihen sai antaa palautetta 29.5.2023 Helsingissä järjestetyssä **työpajassa** ”Liiallisia vai välttämättömiä torjuntatoimia? Koronarajoitukset perusoikeusnäkökulmasta”. Työpajaan osallistui asiantuntijoita seuraavista organisaatioista: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, sosiaali- ja terveysministeriö, aluehallintovirasto, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, Vanhusasiavaltuutetun toimisto, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, Teknologian tutkimuskeskus VTT, Turun yliopisto.

²Scheinin, Martin, Assessing Human Rights Compliance during COVID-19, s. 117–122 teoksessa Grogan, Joelle – Donald, Alice (eds), Routledge Handbook of Law and the COVID-19 Pandemic. Routledge 2022, s. 120–121; Ks. myös samasta teoksesta artikkelit Scheinin, Martin, Finland’s Success in Combating Covid-19: Mastery, Miracle or Mirage?, s. 130–142, 130 ja Donald, Alice – Leach, Philip, Human Rights – the Essential Frame of Reference in Response to the COVID-19 Pandemic, s. 101–116, 102.

³Ks. esim. **Salminen, Janne, Finsk krishantering i fredstid – beredskapslagen tillämpas för första gången. Svensk juristtidning 105(10) 2020**, s. 1116–1129, 1127; K 17/2021 vp. **Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2020**, s. 16.

⁴**Korkea-aho, Emilia – Scheinin, Martin, “Could You, Would You, Should You?” Regulating Cross-Border Travel Through COVID-19 Soft Law in Finland. European Journal of Risk Regulation 12(1) 2021**, s. 26–44, 42–44; **Farzamfar, Mehrnoosh – Salminen, Janne, The supervision of legality by the Finnish Parliamentary Ombudsman during the COVID-19 pandemic. Nordisk Administrativt Tidskrift 99(2) 2022**, s. 1–19, 8–13; **Nieminen, Liisa, Koronapandemian vaikutukset haavoittuvassa asemassa olevien lasten läheissuhteiden ylläpitämiseen ja perhe-elämän suojaan. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:20**, s. 111–114.

⁵Ks. esim. Grogan, Joelle – Beqiraj, Julinda, The Rule of Law as the Perimeter of Legitimacy for COVID-19 Responses, s. 201–213 teoksessa Grogan, Joelle – Donald, Alice (eds), Routledge Handbook of Law and the COVID-19 Pandemic. Routledge 2022, s. 202.

⁶PeVM 25/1994 vp – HE 309/1993 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta, s. 8.

⁷PeVL 11/2016 vp – HE 13/2016 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto 11/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 5.

⁸Ks. esim. Nieminen, Liisa, Laitoshoidossa oleviin vanhuksiin kohdistuvat perusoikeuksien rajoitukset. Lakimies 6/2008, s. 871–893; Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna – Karvonen-Kälkälä, Anja, Vanhuusoikeuden perusteet. Alma Talent 2017, s. 237–238.

⁹Ks. esim. AOA 27.12.2021. D EOAK/5410/2020, s. 6 ja AOA 30.12.2021. D EOAK/8165/2020, s. 16–17

¹⁰Valtioneuvoston päätös poikkeusolojen toteamisesta, 16.3.2020. D VNK/2020/31; **Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM), sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ja VN:n viestintäosaston tiedote 16.3.2020**. Linjaukset sisältyvät tiedotteeseen ja lisäksi ne löytyvät tiedotteen liitteestä ”Yhteenveto hallituksen linjaamista toimista”.

¹¹STM:n ohje 20.3.2020, s. 6. Identtisesti tältä osin myös **STM:n ohje 20.3.2020 (päivitetty 16.4.2020)**, s. 6. Kevään 2020 aikana annettiin useita asiaa koskeneita ohjeita.

¹²Ks. esim. Tuori, Kaarlo – Kotkas, Toomas, Sosiaalioikeus. 5., uud. painos. Talentum 2016, s. 164 ja 169; Mäenpää, Olli, Hallinto-oikeus. 2. uudistettu painos. Alma Talent 2018, s. 139, 212–214 ja 1161; PeVL 48/2006 vp – HE 90/2006 vp, s. 6; EOA 18.6.2020. D EOAK/3232/2020, s. 24–25.

¹³Ks. toteutuneista rajoituksista vankeinhoidon osalta **Hämäläinen, Hanna – Kuortti, Kaisa – Salminen, Janne, COVID-19-pandemia ja rajoitustoimenpiteet vankiloissa. Lakimies 2/2023**, s. 224–249.

¹⁴Förordning 2020:163 om tillfälligt förbud mot besök i särskilda boendeformer för äldre för att förhindra spridningen av sjukdomen covid-19.

¹⁵**Konstitutionsutskottets betänkande 2020/21:KU20. Granskningsbetänkande våren 2021, s. 303–304**; Ks. myös Cameron, Iain – Jonsson Cornell, Anna, Dealing with COVID-19 in Sweden: Choosing a Different Path, s. 237–247 teoksessa Grogan, Joelle – Donald, Alice (eds), Routledge Handbook of Law and the COVID-19 Pandemic. Routledge 2022, s. 246.

¹⁶Förvaltningsrätten i Stockholm, dom 30.11.2020, mål nr 24825–20.

¹⁷**JO:s beslut 2021-7-1, dnr 4132-2020**, s. 14–15.

Tämä tietokooste on laadittu ja julkaistu osana Oikeudenmukainen toipuminen pandemiasta? (JuRe) -tutkimushanketta, jossa ovat mukana Turun yliopisto, Tampereen yliopisto ja Helsingin yliopisto. Tutkimusta rahoittaa vuosina 2021-2024 strategisen tutkimuksen neuvosto, joka toimii Suomen Akatemian yhteydessä (päättönumero 345951).

Tutustu tutkimushankkeen julkaisuihin osoitteessa jure.fi/julkaisut.

Seuraa hanketta Twitterissä [@jure_fi](https://twitter.com/jure_fi).

Hanke kuuluu strategisen tutkimuksen PANDEMICS-tutkimusohjelmaan aka.fi/stn-pandemics.

Tutustu strategisen tutkimuksen hankkeiden tuloksiin ja ratkaisuihin verkkopalvelussa ratkaisujatieteesta.fi.

Lisätietoa

Väitöskirjatutkija **Johanna Hautakorpi**, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, johanna.hautakorpi@utu.fi.

Hankkeen johtaja, professori **Janne Salminen**, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta janne.salminen@utu.fi.

Julkaisuun viittaaminen

Hautakorpi, Johanna (2023): Perusoikeuksien rajoittaminen pandemiassa – tarkastelussa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt. JuRe tietokooste 1/2023. Turun yliopiston julkaisuja.

ISBN 978-951-29-9339-0 (verkko)

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9339-0>

